



Relatiile de gen din perspectiva cooperarii

Alice Calin

Abstract

Lucrarea de fata isi propune sa arate ca exista o corelatie intre comportamentul de cooperare al femeilor si rolurile de gen atribuite acestora. Ipoteza este aceea ca rolurile de gen si comportamentul de cooperare sunt interdependente. Pentru asta voi analiza pe scurt rezultatele unor cercetari si voi incerca sa corelez datele cu posibile situatii din viata personala.

Lumea in care traim, formata din societati predominant patriarhale, este dominata de stereotipuri de gen, prin care se intelege ca barbatii sunt „de la natura” mai rationali si mai autonomi, deci ei pot fi actori ai sferei publice, femeile au autonomie limitata, sunt mai emotionale si mai legate de natura, familie, de sfera privata (Miroiu, 2004, p. 38). Totusi o mare parte dintre cercetatori nu sunt de acord cu aceasta perceptie asupra societatii si incerca sa afle si sa explice ce o determina si cum ar putea fi schimbata. In cadrul acestei lucrari voi incerca sa gasesc raspunsuri la aceste intrebari analizand comportamentul de cooperare al indivizilor in functie de gen.

Domeniu: Stiinte Politice

Cuvinte cheie: cooperare, roluri de gen, dilema prizonierului, teoria alegerii rationale

Despre autoare: Alice Calin este absolventa a Facultatii de Stiinte Politice din cadrul Scolii Nationale de Stiinte Politice si Administrative (SNSPA). A absolvit facultatea in anul 2010, iar in prezent urmeaza cursurile Masteratului de Gen, Politici si Minoritati din cadrul SNSPA. A mai publicat studii si eseuri cu privire la feminism si libertarianism, online, pe blogul Centrului de Analiza si Dezvoltare Institutionala (CADI)



1. Context

Trăim într-o lume în care cooperarea dintre indivizi este esențială. Încă de la începutul omenirii, capacitatea de cooperare este criteriu de selecție naturală. În momentul de față, cooperarea este și criteriu de selecție socială. Cooperarea funcționează pe un sistem de recompense și pedepse. Indivizii care nu cooperează cu ceilalți sunt excluși. Gradul de cooperare al indivizilor poate fi măsurat folosind o serie largă de instrumente. Însă, cel mai cunoscut și mai folosit mod este experimentul de tipul Dilema Prizonierului.

Această lume a fost dintotdeauna condusă de bărbați, pentru bărbați, după cum afirmă Mihaela Miroiu (Miroiu, 2004, p. 16) – “adesea ceea ce a trecut drept general uman a fost o simplă universalizare a masculinului”. De secole întregi societățile sunt dominate și conduse de bărbați, care fac politici doar în favoarea lor, ignorând total nevoile femeilor, sau tratându-le ca pe niște ființe inferioare, incapabile de a lua decizii și de a se descurca pe cont propriu, având, asadar, nevoie de ocrotire și protecție masculină. Ca urmare, au fost stabilite anumite norme și modele de comportament “specifice femeilor” și altele “specifice bărbaților”, definite în literatura de specialitate prin “roluri de gen”.

2. Studii empirice

Conform unei cercetări realizate de Mary Glenn Wiley, nu a fost observată o diferență semnificativă de comportament între femei și bărbați atunci când acestora nu le-a fost permis să comunice verbal. Când comunicarea verbală a fost permisă, nu au fost diferențe între femei și bărbați atunci când au interacționat în perechi de același sex. În schimb, rolurile tradiționale au apărut atunci când comunicarea le-a fost permisă și au interacționat cu parteneri de sex opus. (Wiley, 1973, p. 526). Putem presupune că acest comportament se datorează relațiilor tradiționale din societățile patriarhale în care trăiesc, unde femeile sunt învățate să “asculte” și să depindă de bărbați. Bărbații sunt cei care fac regulile, ei sunt “capi de familie”.

Conform lui Tomasello, copiii încep să coopereze de la vârsta de 1 an și sunt tentați să respecte normele sociale din motivul că “asa se face”. Mai exact, odată ce copiii văd o acțiune



intreprinsa intr-un anumit fel, dupa care cineva va face aceeasi actiune in alt fel, acestia se vor impotrivi sustinând ca “nu asa se face” (Tomasello, 2009, pp. 4-59). Fetitele vor invata si se vor supune inca din primii ani de viata, statusurilor de gen. Astfel, chiar daca femeile nu au o natura feminina “innascuta” care le face sa fie sensibile, supuse, blânde, pregatite pentru autosacrificiu etc, având in vedere inclinatia spre cooperare si respectare a normelor, ele vor capata de la o vârsta foarte mica aceste atribute si se vor comporta in consecinta.

Eckel (Eckel, 1998, pp. 726-735) a realizat un experiment – numit “experimentul dictatorului” – in care un grup de femei si un grup de barbati au primit câte 10 \$, pe care trebuia sa ii imparta cu un partener anonim, asa cum credeau de cuviinta, drept compensatie pentru faptul ca a venit la experiment si nu a “picat” in grupul “dictatorilor”, cei care au control deplin asupra resurselor. Rezultatul arata ca femeile au fost de doua ori mai generoase decât barbatii. Suma medie donata de acestea catre partenerul anonim a fost de 1,60 \$ in timp ce suma medie donata de barbati a fost de 0,82\$. Dintre femei, doar 1,47% nu au donat nimic, in comparatie cu 60% dintre barbati. De asemenea, 30% dintre ele au donat cel putin 3 dolari, in comparatie cu doar 10% dintre barbati. Imi pun, deci, intrebarea, cum ar putea femeile sa astepte politici facute de barbati special pentru femei, când 60% dintre ei nu sunt dispusi sa imparta resursele cu altcineva? Dupa cum stim, pentru femeile din România, nu a fost niciodata “momentul potrivit” pentru a beneficia de drepturi si acces direct la resurse (Miroiu, 2004, 110). Asadar, as putea spune ca acest studiu intareste ipoteza conform careia barbatii din Romania se comportau ca intr-o competitie intre grupuri incercand, dupa cum spunea H.Taylor (apud. Miroiu, 2004, PAG p. 95), sa inlature jumatate din competitori.

O serie de trei experimente realizate de Van Vugt, De Cramer si P. Janssen (Vugt, Cramer si Janssen, 2007, pp. 19-23) au avut ca rezultat faptul ca barbatii coopereaza mai mult in interiorul grupului daca acesta se afla in competitie cu un alt grup, decât atunci când grupul din care fac parte nu se afla intr-o competitie. Cooperarea femeilor nu s-a modificat semnificativ in situatia unei competitii intre grupuri. Totusi, in interiorul grupului, atunci când nu exista competitie, femeile au cooperat mai mult decât barbatii. Insa, când exista competitie intre grupuri, femeile coopereau aproximativ in aceeasi masura ca atunci când nu exista competitie, in timp ce barbatii coopereau aproape de doua ori mai mult. Acest lucru e foarte interesant daca ne



gândim la posibilele competiții dintre femei și bărbați, de exemplu, pentru împărțirea resurselor și a bunurilor comune.

3. Aplicare în viața privată

Consider că rezultatele acestor cercetări sunt relevante pentru a studia comportamentul indivizilor în cadrul vieții private. Există foarte multe situații chiar și în viața de familie care pot fi explicate prin jocuri de tipul Dilema Prizonierului. De la împărțirea rolurilor în gospodărie, educarea copiilor până la decizia de a divorța, viața unei familii se poate traduce printr-un lung șir de situații de tipul Dilema Prizonierului.

Pentru a ilustra o posibilă astfel de situație, voi lua ca exemplu un cuplu care are un copil și a cărui dilemă este cine să se ocupe de îngrijirea acestuia. Voi presupune că fiecare dintre actori este rațional și tinde să își maximizeze propria bunăstare. Nu voi ține cont de sentimente, principii sau orice alt factor de natură emoțională. Voi arăta situația din trei puncte de vedere, ale actorilor raționali implicați – punctul de vedere al mamei, apoi al tatălui, apoi cel al grupului :

Din perspectiva mamei.

- Dacă ambii cooperează, fiecare dintre ei va pierde timp și energie moderat, inclusiv mama.
- Dacă mama cooperează iar tatăl nu cooperează, mama va pierde timp și energie maxim.
- Dacă mama nu cooperează, nu va pierde nimic, ba chiar își va putea folosi timpul făcând activități plăcute.
- Dacă niciunul nu cooperează, nimeni nu va pierde timp și energie dar copilul va fi neglijat iar sarcina nu va fi îndeplinită.



feminism

www.feminism-romania.ro

	Mama coopereaza	Mama nu coopereaza
Tatal coopereaza	4	5
Tatal nu coopereaza	1	-1

Din perspectiva tatalui :

- Daca ambii coopereaza, fiecare dintre ei va pierde timp si energie moderat, inclusiv tatal.
- Daca tatal coopereaza iar mama nu coopereaza, tatal va pierde timp si energie maxim.
- Daca tatal nu coopereaza, nu va pierde nimic, ba chiar isi va putea folosi timpul facand activitati placute.
- Daca niciunul nu coopereaza, nimeni nu va pierde timp si energie dar copilul va fi neingrijit iar sarcina nu va fi indeplinita.

	Mama coopereaza	Mama nu coopereaza
Tatal coopereaza	4	1
Tatal nu coopereaza	5	-1



Din perspectiva grupului :

- Cea mai buna situatie este cand ambii parteneri coopereaza.
- Situatiia de mijloc este aceea in care unul singur dintre parteneri coopereaza iar celalalt defecteaza.
- Cea mai rea situatie este cea in care niciunul dintre parteneri nu coopereaza.

	Mama coopereaza	Mama nu coopereaza
Tatal coopereaza	5	2
Tatal nu coopereaza	2	-1

Vedem, asadar, ca fiecare dintre ei, din punct de vedere individual, are mai mult de castigat daca defecteaza iar celalalt coopereaza. Totusi, exista sansa ca, in cazul in care defecteaza amandoi, sarcina sa nu fie dusa la bun sfarsit, acesta fiind cel mai rau rezultat posibil. Totusi, avand in vedere rezultatele studiilor amintite anterior, care au concluzionat ca femeile sunt mai cooperante decat barbatii, in special atunci cand comunicarea este permisa intre parteneri, probabilitatea ca mama sa coopereze este mai mare. In cazul in care coopereaza, aceasta obtine fie situatia individuala de mijloc, dar cea mai buna pentru grup, in care ambii parteneri coopereaza, fie situatia individuala cea mai slaba, dar de mijloc pentru grup, in care doar ea coopereaza iar partenerul defecteaza. Bazandu-se pe asta, multi barbati defecteaza, pentru a obtine cea mai buna situatie individuala. Acestea sunt modelele familiale cel mai des intalnite, conform studiilor, in Romania sunt cele in cadrul carora sarcina ingrijirii copiilor si a gospodariei apartine femeilor. Procentul mai mic de barbati care coopereaza conduce la crearea unor familii partenoriale in care ambii parteneri impart sarcinile in mod egal. Acest model de joc se poate aplica in aproape toate situatiile din viata privata care privesc bunurile comune sau actiuni colective



Din studiile de pâna acum, bazate pe jocuri de cooperare, reiese ca femeile sunt mai orientate spre societate iar barbatii sunt mai orientati spre individual. (Eckel, 1998, p. 726) In mod paradoxal, totusi, in lumea reala, femeile sunt responsabile de individual, de viata privata, iar barbatii de societate. Dupa cum am vazut in exemplul de mai sus, acest lucru se intâmpla tot datorita inclinatiei femeilor spre cooperare.

Acest comportament al femeilor este si a fost folositor acestora de câte ori a avut ocazia de a se manifesta in viata publica, in special in decursul luptei pentru câstigarea drepturilor. Sa ne gândim, de exemplu, ca sufragetele ar fi fost mai putin cooperante in interiorul grupului. Oare când ar fi obtinut femeile drept de vot daca fiecare dintre ele ar fi ales sa defecteze si sa lase pe altcineva sa se ocupe de problema aceasta? Cred ca am putea spune, in baza acestor studii, ca este mai mare posibilitatea ca in jocurile de cooperare, “free rider-ul”¹ sa fie barbat decat femeie. In acest caz, nu pot sa nu ma intreb, retoric – bineinteles, de ce bunurile publice nu sunt gestionate de femei, tinand cont de faptul ca acestea sunt mai cooperante si, deci, se poate presupune ca le-ar gestiona mai eficient decat barbatii.

“Tragedia bunurilor comune” este descrisa, de cele mai multe ori prin jocuri de tipul Dilema Prizonierului. In general, “tragedia” se trage din faptul ca fiecare individ tinde sa nu coopereze cu ceilalti in vederea atingerii unui scop comun, ci sa defecteze pentru a-si maximiza profitul personal. Majoritatea studiilor spun, insa, ca femeile sunt mult mai cooperante si mai altruiste decat barbatii. Asta inseamna ca in cazurile in care actorii sunt femei, “tragedia” are sanse mai mici de a se intampla.

Ostrom (1990, p. 8-28) clasifica solutiile institutionale la problemele de actiune colectiva in trei categorii: Leviatanul, privatizarea si autogovernarea. Ori, daca cooperarea spontana apare mai usor in cadrul persoanelor de gen feminin, este clar ca acestea ar fi avantajate de ultima solutie. Costurile unui Leviatan pot fi ridicate, mai ales atunci când nu este neaparata nevoie de el. Iar daca este adevarat ca barbatii tind mai degraba sa defecteze, atunci ei ar fi avantajati de o solutie care implica mai putina cooperare, cum ar fi priviatizarea, care incearca sa canalizeze egoismul pentru a obtine un beneficiu general.

¹ “pasagerul clandestin” – cel care este tentat sa defecteze in jocurile de cooperare in care actiunea colectiva se poate finaliza si fara ajutorul sau iar el va beneficia oricum de rezultate fara sa fi depus niciun efort



4. Concluzii

În concluzie, faptul că femeile sunt cele care îngrijesc, de obicei, casa și familia, poate depinde, în cazurile în care au de ales, de înclinația lor spre cooperare și altruism. Dar de cele mai multe ori, alegerea pe care o fac nu se datorează exclusiv înclinației lor spre cooperare, ci înclinației partenerului spre defectare.

Totuși, tendința sporită de cooperare face ca femeile să fie mai valoroase pentru grup și, deci, atunci când aleg asta, pentru societate sau comunitate. Dacă femeile sunt mai orientate spre societate, fiind mai dispuse să coopereze iar bărbații sunt mai orientați spre individual, fiind mai egoiști, probabil că o inversare de roluri între femei și bărbați ar fi necesară pentru o mai bună funcționare a societății. Doar că, ținând cont de înclinația femeilor spre cooperare, am motive să cred că o inversare de roluri nu ar conduce și la o inversare a statuturilor. Faptul că sunt mai cooperante nu ar face, în mod automat, femeile, să se îndrepte exclusiv spre viața publică și să “defecteze” în viața privată, așa cum în acest moment nu le face să se îndrepte exclusiv spre viața privată. Aceste alegeri se fac, sau ar trebui să se poată face, în funcție de preferințele personale.

Dacă rolurile de gen și comportamentul de cooperare sunt interdependente, femeile sunt prinse într-un cerc vicios: ele cooperează datorită rolurilor de gen² iar rolurile de gen tind să se pastreze datorită cooperării. Dacă și bărbații sunt prinși în același cerc vicios, înseamnă că singura variantă posibilă este menținerea status quo-ului. Cum acest lucru nu este de preferat, consider că singura cale de scăpare este prin politici care să faciliteze îndepărtarea rolurilor de gen tradiționale, atât ale femeilor, cât și ale bărbaților. Dacă cele două variabile sunt, într-adevăr, interdependente, aceasta va duce la modificarea comportamentului de cooperare astfel încât nu va mai fi unul “specific femeiesc” iar altul “specific barbațesc”, ci indivizii vor fi liberi să coopereze sau să nu coopereze în funcție de fiecare situație. Desigur, putem spera la o lume în care majoritatea indivizilor, și nu majoritatea femeilor, vor alege să coopereze spre beneficiul comun.

² Dacă acestea sunt înnascute sau dobândite social, nu este relevant în contextul dat



Bibliografie

- Dollar, D., Fisman S., si Gatti, R. (2001). *Are Women Really the "Fairer" Sex? Corruption and Women in Government*. Journal of Economic Behavior & Organization No. 46, pp. 423-429.
- Eckel, C.C., si Grossman, P.J. (1998). *Are Woman Less Selfish than Men?: Evidence form Dictatorial Experiments*. The Economic Journal No. 108, pp. 726-735.
- Eckel, C.C., si Grossman, P.J. (2008). *Men, Women and Risk Aversion: Experimental Evidence*. In C.R. Plott si V.L. Smith (Eds.), *Handbook of Experimental Economics Results*, 1061-1073. Amsterdam: North-Holland.
- Lorber, J. (1994). *Paradoxes of Gender*. New Haven: Yale University Press.
- Miroiu, Mihaela (2004). *Drumul catre autonomie. Teorii politice feministe*. Iasi: Polirom
- Ostrom, E. (2007). *Guvernarea Bunurilor Comune. Evolutia Institutiilor pentru Actiunea Colectiva*. Iasi: Polirom
- Smith, N.S., Vernon C.R., si Tarte, R.D. (1975). *Random Strategies and Sex Differences in the Prisoner's Dilemma Game*. The Journal of Conflict Resolution Vol. 19 No. 4, pp. 643-650.
- Tomasello, M. (2009) "Why we cooperate" Massachusetts Institute of Technology
- Van Vugt, M., De Cramer, D. si Janssen, P. (2007) "*Gender Differences in Cooperation and Competition. The Male-Warrior Hypothesis*"University of Kent, Canterbury, United Kingdom, and University of Tilburg, Tilburg, The Netherlands
- Wiley, M.G., (1973), *Sex Roles in Games*. Vol. 36, No. 4 (Dec., 1973), pp. 526-541 American Sociological Association